

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)

25 päivänä tammikuuta 2001 *

Asiassa C-172/99,

jonka korkein oikeus (Suomi) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Oy Liikenne Ab

vastaan

Pekka Liskojärvi ja

Pentti Juntunen

ennakkoratkaisun työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 14 päivänä helmikuuta 1977 annetun neuvoston direktiivin 77/187/ETY (EYVL L 61, s. 26) 1 artiklan 1 kohdan tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: suomi.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja C. Gulmann sekä tuomarit V. Skouris, J.-P. Puissechot (esittelevä tuomari), R. Schintgen ja N. Colneric,

julkisasiamies: P. Léger,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Oy Liikenne Ab, edustajanaan O. Rauhamaa,

— Liskojärvi ja Juntunen, edustajanaan T. Rätty,

— Suomen hallitus, asiamiehenään T. Pynnä,

— Alankomaiden hallitus, asiamiehenään M. A. Fierstra,

— Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään J. E. Collins, jota avustaa N. Green,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään D. Gouloussis ja E. Paasivirta,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Oy Liikenne Ab:n, edustajanaan O. Rauhamaa, Liskojärven ja Juntusen, edustajinaan T. Rätty ja O. Sulkunen, Suomen hallituksen, asiamiehenään E. Bygglin, ja komission, asiamiehinään P. Hillenkamp ja E. Paasivirta, 14.9.2000 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 12.10.2000 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Korkein oikeus on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 27.4.1999 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 7.5.1999, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla ennakkoratkaisukysymyksen työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 14 päivänä helmikuuta 1977 annetun neuvoston direktiivin 77/187/ETY (EYVL L 61, s. 26) 1 artiklan 1 kohdan tulkinnasta.
- 2 Kysymys on esitetty asiassa, jossa muutoksenhakijana on linja-autoja liikennöivä yritys Oy Liikenne Ab (jäljempänä Liikenne) ja vastapuolina kaksi tämän yrityksen kuljettajaa Liskojärvi ja Juntunen ja jossa on kysymys siitä, että Liikenne on kieltäytynyt soveltamasta näihin kuljettajiin samoja työehtoja kuin heidän entinen työnantajansa.

Oikeussäännöt

- 3 Direktiiviä 77/187/ETY sovelletaan sen 1 artiklan 1 kohdan mukaan yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovuttamiseen toiselle työnantajalle sopimukseen perustuvan luovutuksen taikka sulautumisen kautta. Direktiivin 1 artiklan 3 kohdassa säädetään, että direktiiviä ei sovelleta merialuksiin.

- 4 Julkisia palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 18 päivänä kesäkuuta 1992 annetulla neuvoston direktiivillä 92/50/ETY (EYVL L 209, s. 1) pyritään, kuten sen 20. perustelukappaleessa todetaan, parantamaan palvelujen suorittajien mahdollisuuksia osallistua sopimuksen tekomenettelyihin sellaisten käytäntöjen poistamiseksi, jotka rajoittavat yleisesti kilpailua ja erityisesti muiden jäsenvaltioiden kansalaisten sopimuspuoleksi pääsyä.

- 5 Direktiivin 92/50/ETY 1 artiklan a alakohdan mukaan julkisia palveluhankintoja koskevilla sopimuksilla tarkoitetaan rahallista vastiketta vastaan tehtyjä kirjallisia sopimuksia, jotka on tehty palvelujen suorittajan ja hankintaviranomaisen kesken. Tämän direktiivin 1 artiklan b alakohdan mukaan hankintaviranomaisilla tarkoitetaan valtiota, alueellisia tai paikallisia viranomaisia, julkisoikeudellisia laitoksia sekä yhden tai useamman edellä tarkoitettun viranomaisen tai julkisoikeudellisen laitoksen muodostamia yhteenliittymiä.

- 6 Direktiivin 92/50/ETY 3 artiklan 1 kohdassa säädetään muun muassa, että tehdessään julkisia palveluhankintoja koskevia sopimuksia hankintaviranomaisten on noudatettava tämän direktiivin säännösten mukaisia menettelyjä. Tämän artiklan 2 kohdan mukaan hankintaviranomaisten on varmistettava, että palvelujen suorittajia kohdellaan tasapuolisesti.

- 7 Direktiivin 92/50/ETY liitteen I A nojalla, johon tämän direktiivin 8 artiklassa viitataan, direktiiviä sovelletaan maakuljetuspalveluihin.

Pääasia

- 8 Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta (jäljempänä YTV) teki tarjouskilpailun perusteella sopimuksen kolmeksi vuodeksi seitsemän seutulinjan liikennöinnistä Oy Liikenne Ab:n (jäljempänä Liikenne) kanssa. Aikaisemmin näitä linjoja oli liikennöinyt Hakunilan Liikenne Oy (jäljempänä Hakunilan Liikenne).
- 9 Hakunilan Liikenne, joka oli liikennöinyt näitä linjoja 26 linja-autolla, irtisanoi 45 linja-autonkuljettajaa, joista Liikenne palkkasi 33, eli kaikki ne, jotka olivat työtä hakeneet. Heidän lisäksi Liikenne otti palvelukseensa 18 muuta kuljettajaa. Hakunilan Liikenteen entisten työntekijöiden palvelukseen ottaminen tapahtui alan valtakunnallisen työehtosopimuksen ehtojen mukaisesti. Verrattuna Hakunilan Liikenteen soveltamiin ehtoihin näiden kuljettajien työehdot kuitenkin heikkenivät kokonaisuutena tarkasteltuna.
- 10 Sopimuksen siirtymiseen Hakunilan Liikenteeltä Liikenteelle ei liittynyt ajoneuvojen tai kyseisten linjojen liikennöintiin liittyvän liikeomaisuuden luovuttamista. Liikenne vuokrasi 2—3 kuukaudeksi Hakunilan Liikenteeltä kaksi linja-autoa, kunnes sen tilaamat 22 uutta linja-autoa toimitettaisiin, ja lunasti Hakunilan Liikenteeltä palvelukseensa siirtyneiden kuljettajien virkapuvut.
- 11 Liskojärvi ja Juntunen kuuluvat niiden 33 linja-autonkuljettajan ryhmään, jotka Hakunilan Liikenne oli irtisanonut ja Liikenne ottanut palvelukseensa. He katsoivat, että yritysten välillä oli tapahtunut toiminnallisen kokonaisuuden luovutus ja että heillä oli näin ollen oikeus työehtoihin, joita heidän entinen

työnantajansa oli soveltanut, minkä vuoksi he nostivat kanteen Vantaan käräjäoikeudessa. Liikenne puolestaan väitti, ettei luovutusta ollut tapahtunut.

- 12 Vantaan käräjäoikeus hyväksyi 17.6.1996 antamallaan tuomiolla Liskojärven ja Juntusen kanteen. Liikenne valitti tuomiosta Helsingin hovioikeuteen, joka hylkäsi valituksen 23.10.1997 antamallaan tuomiolla, minkä jälkeen Liikenne saattoi asian Korkeimman oikeuden käsiteltäväksi.
- 13 Ennakkoratkaisupyyntönsä Korkein oikeus toteaa, että liikkeenluovutuksen käsite on tulkinnanvarainen etenkin sellaisissa tapauksissa, joissa liiketoiminnan tai sen osan siirtyminen ei perustu osapuolten väliseen sopimukseen ja joissa siirtymiseen ei liity merkittävää liikeomaisuuden luovutusta. Korkein oikeus toteaa lisäksi, että esillä oleva asia liittyy direktiivin 92/50/ETY mukaisesti järjestettyyn tarjouskilpailumenettelyyn. Direktiivin 77/187/ETY soveltaminen tällaisessa tilanteessa, vaikka se suojaakin työntekijöiden oikeuksia, saattaa sen mukaan johtaa ristiriitaan yritysten välisen kilpailun ja direktiivin 92/50/ETY mukaisten julkisten hankintojen tehostamistavoitteiden kanssa. Korkein oikeus kysyykin tämän vuoksi, miten näitä direktiivejä pitäisi soveltaa yhdessä.
- 14 Koska asian ratkaisu riippuu direktiivin 77/187/ETY 1 artiklan 1 kohdan tulkinnasta, Korkein oikeus on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko direktiivin 77/187/ETY 1 artiklan 1 kohdan mukaisena liikkeen luovutuksena pidettävä tilannetta, jossa linja-autolinjojen liikennöinti siirtyy linja-autoyritykseltä toiselle julkisia palveluhankintoja koskevan direktiivin 92/50/ETY mukaisen kilpailuttamismenettelyn seurauksena?”

Ennakkoratkaisukysymys

- 15 Kansallisen tuomioistuimen kysymys koskee sitä, kuuluuko tilanne, jossa direktiivin 92/50/ETY mukaisesti toimitetun julkisia palveluja koskevan hankintamenettelyn seurauksena yritys jatkaa sellaista muuta kuin merikuljetusta koskevaa julkista kuljetuspalvelutoimintaa — kuten säännöllisen linja-autoliikenteen seutulinjojen liikennöintiä — jota on tähän asti hoitanut jokin toinen yritys, direktiivin 77/187/ETY asialliseen soveltamisalaan sellaisena kuin se on direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa määritelty.
- 16 Liikenne väittää, että Korkeimman oikeuden kysymykseen on vastattava kieltävästi. Se toteaa, että Hakunilan Liikenteen ja sen välillä ei ole ollut minkäänlaista sopimussuhdetta kilpailuttamisen yhteydessä eivätkä ne ole sopineet liiketoiminnan luovuttamisesta. Se katsoo, että vaikka yhteisöjen tuomioistuin on myöntänyt, että luovutus voi tapahtua kahdessa vaiheessa kolmannen tahon kuten omistajan tai vuokranantajan välityksellä, YTV:tä ei ole pidettävä tällaisena kolmantena tahona, koska se ei omista niitä linjoja, joiden liikennöinnistä se tekee hankintasopimuksen, eikä se luovuta linjojen liikennöinnin kannalta välttämätöntä liikeomaisuutta. Lisäksi Liikenne katsoo, että luovutuksen pitäisi kohdistua liiketoiminnalliseen kokonaisuuteen, eikä linjaa tai useiden linja-autolinjojen muodostamaa yhdistelmääkään voida sen mukaan missään tapauksessa pitää tällaisena kokonaisuutena. Lisäksi kyseessä olevien linjojen liikennöinnin kannalta välttämätöntä Hakunilan Liikenteen liikeomaisuutta ei ole siirtynyt Liikenteelle. Liikenne toteaa myös, että se oli ottanut palvelukseensa kuljettajien omasta pyynnöstä Hakunilan Liikenteen palveluksessa olleet kuljettajat ja että se olisi voinut näiden sijasta ottaa palvelukseensa kenet tahansa tämän ammatin harjoittamiseen oikeutetun henkilön. Liikenteen mukaan direktiivin 77/187/ETY soveltaminen tieliikennepalvelujen kilpailuttamiseen johtaa vakaviin vaikeuksiin, koska näin yrityksen, jonka kanssa sopimus tehdään, edellytetään vastaavan velvoitteista, joista se ei voinut olla tietoinen.
- 17 Liskojärvi ja Juntunen, Suomen hallitus, Alankomaiden hallitus ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus sekä komissio toteavat, että liikkeenluovutuksen tapahtumista arvioitaessa ratkaisevaa on se, säilyttääkö se taloudellinen kokonaisuus, jota luovutustoimi koskee, identiteettinsä, mistä osoituksena on yleensä liiketoiminnan tosiasiallinen jatkaminen tai uudelleen aloittaminen. Niiden mukaan tältä osin merkitystä ei ole sillä, että luovutus perustuu julkisia hankintoja koskevaan kilpailuttamiseen tai että luovuttajan ja luovutuksensaajan

välillä ei ole välitöntä sopimussuhdetta taikka että luovutus perustuu viranomaisten yksipuoliseen päätökseen.

- 18 Liskojärvi ja Juntunen katsovat, että Korkeimman oikeuden esittämään kysymykseen on näin ollen vastattava myöntävästi. EY:n tuomioistuimen perussäännön 20 artiklan nojalla huomautuksensa esittäneet kolme hallitusta ja komissio väittävät puolestaan, että kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on päättää pääasiassa kyseessä olevan liiketoimen luonnetta selvittävien toiseikkojen perusteella siitä, onko esillä olevassa asiassa tapahtunut liikkeenluovutus.
- 19 On muistettava, että direktiivillä 77/187/ETY pyritään turvaamaan tiettyyn taloudelliseen kokonaisuuteen kuuluvien työsuhteiden jatkuvuus omistajanvaihdoksista huolimatta. Se, että julkisoikeudellinen toimielin on antanut tällaisen kokonaisuuden harjoittaman toiminnan peräkkäin kahden eri elinkeinonharjoittajan hoidettavaksi, ei merkitse sitä, ettei direktiiviä 77/187/ETY voida soveltaa, koska linja-autoilla suoritettavaan henkilökuljetukseen ei liity julkisen vallan käyttöä (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-173/96 ja C-247/96, Hidalgo ym., tuomio 10.12.1998, Kok. 1998, s. I-8237, 21 ja 24 kohta).
- 20 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että direktiivi on sovellettavissa tilanteeseen, jossa julkinen toimielin, joka oli antanut tietyn yrityksen tehtäväksi kodinhoitoavun tarjoamisen sen tarpeessa oleville henkilöille tai joidenkin toimitilojensa vartioinnin, päättää tämän tehtävän suorittamisesta asianomaisen yrityksen kanssa tehdyn sopimuksen voimassaoloajan päättyessä tai tämän sopimuksen irtisanomisen jälkeen antaa kyseisen palvelun suorittamisen jonkin toisen yrityksen tehtäväksi tai tekee tämän kanssa sitä koskevan hankintasopimuksen (em. asia Hidalgo ym., tuomion 34 kohta).
- 21 Tähän kantaan ei vaikuta se, että kyseinen linja-autojen liikennöintiä koskeva sopimus tehtiin direktiivin 92/50/ETY mukaisesti toimitetun hankintamenettelyn perusteella. Direktiivissä 77/187/ETY ei säädetä, että tällaiset sopimukset eivät kuulu sen soveltamisalaan, eikä myöskään direktiivissä 92/50/ETY ole tämän suuntaisia säännöksiä. Näin ollen se, että tietty toimi kuuluu direktiivin 92/50/

ETY soveltamisalaan, ei sinänsä estä direktiivin 77/187/ETY soveltamista (näin myös EFTA-tuomioistuin, asia E-2/95, Eilert Eidesund v. Stavanger Catering A/S, neuvoa-antava lausunto 25.9.1996, Report of the EFTA Court, 1.7.1995—31.12.1996, s. 1, 50 kohta ja asia E-3/96, Tor Angeir Ask ym. v. ABB Offshore Technology AS ja Aker Offshore Partner AS, neuvoa-antava lausunto 14.3.1997, Report of the EFTA Court 1997, s. 1, 33 kohta).

- 22 Se, että direktiivin 77/187/ETY säännöksiä voidaan soveltaa direktiivin 92/50/ETY soveltamisalaan kuuluvan toimen yhteydessä, ei millään tavoin vaaranna viimeksi mainitun direktiivin tavoitteiden toteutumista. Direktiivin 92/50/ETY tavoitteena ei ole vapauttaa hankintaviranomaisia ja niitä elinkeinonharjoittajia, jotka tarjoavat palvelujaan asianomaisen hankintasopimuksen tekemistä varten, velvollisuudesta noudattaa kyseessä olevaa elinkeinotoimintaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä erityisesti työoikeuden tai työturvallisuuden alalla siten, että tarjouksia voitaisiin tehdä täysin rajoituksitta. Direktiivillä 92/50/ETY pyritään siihen, että elinkeinonharjoittajilla on yhtäläiset mahdollisuudet lakeja, asetuksia ja tällä direktiivillä asetettuja edellytyksiä noudattaen käyttää sijoitautumisvapauttaan ja palvelujen tarjoamisen vapautta.
- 23 Elinkeinonharjoittajilla on näissä rajoissa edelleen mahdollisuus kilpailla keskenään ja tehdä erilaisia tarjouksia. Säännöllisen julkisen linja-autoliikenteen alalla elinkeinonharjoittajat voivat vaikuttaa ajoneuvojensa varustelutasoon, energiankulutukseen ja ekologisuuteen, organisaationsa tehokkuuteen, asiakassuhteidensa hoitotapoihin ja — aivan kuin kaikki yritykset — voittomarginaalinsa suuruuteen. Tarjouksen tekijällä pitää myös olla mahdollisuus arvioida, olisiko sen siinä tilanteessa, että sen tarjous hyväksytään, edullista ostaa palveluista vastaavan elinkeinonharjoittajan olennainen liikeomaisuus ja ottaa palvelukseensa sen käyttämät työntekijät tai osa heistä taikka onko sillä velvollisuus tehdä niin, ja jos on, onko tällöin mahdollisesti kyseessä direktiivissä 77/187/ETY tarkoitettu liikkeenluovutustilanne.

- 24 Tämä arviointi sekä mahdollisista eri ratkaisuksista aiheutuvien kustannusten arviointi on myös osa kilpailua, eikä tätä Liikenteen kannasta poiketen voida pitää osoituksena siitä, että oikeusvarmuuden periaatetta ei ole noudatettu. Kilpailuilla aloilla kaikkiin aloitteisiin liittyy tiettyjä epävarmuustekijöitä, ja elinkeinonharjoittajat ovat itse vastuussa siitä, että heidän tekemänsä arviot ovat realistisia. On selvää, että yritys, joka on aiemmin ollut hankintasopimuksen osapuolena, tietää, toisin kuin sen kanssa kilpailevat yritykset, millaisia kustannuksia sopimuksen kohteena olevan palvelun suorittamisesta tarkkaan ottaen aiheutuu. Tämä tosiseikka on kuitenkin osa kilpailujärjestelmää, eikä sillä voida perustella työläinsäädännön noudattamatta jättämistä, minkä lisäksi tällaista etulyöntiasemaa mitä todennäköisimmin tasoittaa useimmissa tapauksissa se, että niihin kilpailijoihin verrattuna, jotka tekevät tarjouksensa ”puhtaalta pöydältä”, tämän yrityksen on vaikeampi muuttaa toimintaedellytyksiään sopeuttaakseen ne uusiin tarjouskilpailun ehtoihin.
- 25 Kansallisen tuomioistuimen kysymykseen on siis vastattava, että tilanne, jossa direktiivin 92/50/ETY mukaisesti toimitetun, julkisia palveluja koskevan hankintamenettelyn seurauksena yritys jatkaa sellaista muuta kuin merikuljetusta koskevaa julkista kuljetuspalvelutoimintaa — kuten säännöllisen linja-autoliikenteen seutulinjojen liikennöintiä — jota on tähän asti hoitanut jokin toinen yritys, kuuluu direktiivin 77/187/ETY asialliseen soveltamisalaan sellaisena kuin se on direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa määritelty.
- 26 Koska direktiiviä 77/187/ETY voidaan soveltaa tilanteeseen, jota ennakkoratkaisukysymys koskee, kansalliselle tuomioistuimelle on annettava tarvittavat tulkintaohjeet, jotta se voi arvioida, onko asiassa kyse tämän direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitetusta luovutuksesta. Kansallinen tuomioistuin esittää tältä osin, että linja-autolinjojen liikennöinnin aloittaminen ei perustu hankintasopimuksen sopimuspuolena aiemmin olleen ja uuden sopimuspuolen väliseen sopimukseen eikä niiden välillä ole siirtynyt lainkaan merkittävää liikeyhtymäisyyttä.

- 27 Ratkaiseva peruste arvioitaessa sitä, onko kyseessä direktiivissä 77/187/ETY tarkoitettu luovutus, on näin ollen se, säilyykö kyseisen kokonaisuuden identiteetti, mistä osoituksena on erityisesti liiketoiminnan tosiasiallinen jatkaminen tai uudelleen aloittaminen (asia 24/85, Spijkers, tuomio 18.3.1986, Kok. 1986, s. 1119, 11 ja 12 kohta ja asia C-234/98, Allen ym., tuomio 2.12.1999, Kok. 1999, s. I-8634, 23 kohta).
- 28 Vaikka se seikka, että luovuttajan ja luovutuksensaajan välillä tai, kuten tässä asiassa, niiden kahden yrityksen välillä, joille peräkkäin on annettu tehtäväksi linja-autolinjojen liikennöinti, ei ole sopimussuhdetta, voi olla merkki siitä, ettei mitään direktiivissä 77/187/ETY tarkoitettua luovutusta ole tapahtunut, sillä ei kuitenkaan voi tältä osin olla ratkaisevaa merkitystä (asia C-13/95, Süzen, tuomio 11.3.1997, Kok. 1997, s. I-1259, 11 kohta).
- 29 Direktiiviä voidaan soveltaa kaikissa mahdollisissa tapauksissa, joissa sopimuksen perusteella vaihtuu yrityksen toiminnasta vastaava luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, jolle kuuluvat työnantajan velvollisuudet yrityksen työntekijöitä kohtaan. Niinpä direktiivin soveltamiseksi ei ole tarpeen, että luovuttajan ja luovutuksensaajan välillä olisi välitön sopimussuhde, sillä luovutus voidaan tehdä kahdessa vaiheessa kolmannen tahon, kuten omistajan tai vuokranantajan, välityksellä (ks. mm. yhdistetyt asiat C-171/94 ja C-172/94, Merckx ja Neuhuys, tuomio 7.3.1996, Kok. 1996, s. I-1253, 28—30 kohta ja em. asia Süzen, tuomion 12 kohta).
- 30 Direktiiviä 77/187/ETY voidaan siis soveltaa tilanteessa, jossa niiden yritysten välillä ei ole välitöntä sopimussuhdetta, joille julkisoikeudellinen oikeushenkilö on peräkkäin antanut tehtäväksi direktiivin 92/50/ETY mukaisesti toimitetun, julkisia palveluhankintoja koskevan hankintamenettelyn perusteella muun julkisen kuljetuspalvelun kuin merikuljetuksen suorittamisen, kuten säännöllisen julkisen linja-autoliikenteen seutulinjoiden liikennöinnin.

- 31 Jotta direktiiviä 77/187/ETY voitaisiin soveltaa, luovutuksen pitää koskea taloudellista kokonaisuutta, joka on pysyvällä tavalla organisoitu ja jonka toiminta ei rajoitu tietyn työn suorittamiseen (asia C-48/94, Rygaard, tuomio 19.9.1995, Kok. 1995, s. I-2745, 20 kohta). Kokonaisuuden käsitteellä tarkoitetaan sellaista henkilöiden ja muiden tekijöiden muodostamaa organisoitua kokonaisuutta, jonka avulla voidaan harjoittaa omaan tavoitteeseensa tähtäävää taloudellista toimintaa (em. asia Süzen, tuomion 13 kohta).
- 32 Kansallisen tuomioistuimen on siis edellä esitettyjen tulkintaohjeiden mukaisesti ratkaistava se, oliko esillä olevassa asiassa kyseessä oleva seutulinjojen liikennöinti organisoitu Hakunilan Liikenteessä yhdeksi taloudelliseksi kokonaisuudeksi ennen kuin liikennöinti uskottiin Liikenteelle.
- 33 Jotta voidaan ratkaista, täytyvätkö tällaisen taloudellisen kokonaisuuden luovutuksen edellytykset, on otettava huomioon kaikki kyseistä toimenpidettä kuvaavat tosiseikat, joita ovat erityisesti se, minkä tyyppisestä yrityksestä tai liikkeestä on kyse, se, onko rakennuksia, irtaimistoa tai muuta sellaista aineellista omaisuutta luovutettu, aineettoman omaisuuden arvo luovutushetkellä, se, onko uusi työnantaja ottanut olennaisen osan henkilöstöä palvelukseensa ja onko asiakaskunta siirtynyt, se, miten samankaltaista harjoitettu toiminta on ollut ennen luovutusta ja sen jälkeen, ja tämän toiminnan mahdollisen keskeytymisen kesto. Nämä seikat ovat kuitenkin vain osatekijöitä siinä kokonaisarviointissa, joka asiassa on tehtävä, eikä niitä tästä syystä saa arvioida toisistaan erillään (ks. erityisesti em. asia Spijkers, tuomion 13 kohta ja em. asia Süzen, tuomion 14 kohta).
- 34 Pelkästään sen seikan perusteella, että hankintasopimuksen aiemman sopimuspuolen ja uuden sopimuspuolen tarjoama palvelu on samanlainen, ei siten ole pääteltävissä, että näiden yritysten välillä olisi tapahtunut taloudellisen kokonaisuuden luovutus. Kokonaisuuden ei näet voida katsoa muodostuvan pelkästään harjoitetusta toiminnasta. Kokonaisuuden identiteetti määräytyy myös

muiden seikkojen, kuten sen henkilökunnan, johdon, työn organisoinnin, liiketoiminnan harjoittamistapojen tai sen käytössä mahdollisesti olevien tuotantovälineiden perusteella (em. asia Süzen, tuomion 15 kohta; em. asia Hidalgo ym., tuomion 30 kohta ja em. asia Allen ym., tuomion 27 kohta; ks. myös yhdistetyt asiat C-127/96, C-229/96 ja C-74/97, Hernández Vidal ym., tuomio 10.12.1998, Kok. 1998, s. I-8179, 30 kohta).

- 35 Kuten tämän tuomion 32 kohdassa on todettu, kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon se, minkä tyyppisestä yrityksestä tai liikkeestä on kyse, kun se arvioi kyseistä toimenpidettä kuvaavia tosiseikkoja. Tästä seuraa, että se, kuinka paljon painoarvoa on annettava erilaisille direktiivissä 77/187/ETY tarkoitetun luovutuksen olemassaoloa osoittaville arviointiperusteille, välttämättä vaihtelee sen mukaan, minkälaisesta toiminnasta on kyse, ja jopa kyseisessä yrityksessä, liikkeessä tai liiketoiminnan osassa käytettyjen tuotantomenetelmien tai liiketoiminnan harjoittamistapojen perusteella (ks. em. asia Süzen, tuomion 18 kohta; em. asia Hernández Vidal ym., tuomion 31 kohta ja em. asia Hidalgo ym., tuomion 31 kohta).
- 36 Tältä osin komissio viittaa edellä mainitussa asiassa Süzen annettuun tuomioon ja väittää, että merkitystä ei ole sillä, että aiemmin sopimuspuolena olleen liikennöitsijän ja uuden liikennöitsijän välillä ei ole luovutettu liikeomaisuutta, vaan ratkaisevaa on se, että hankintasopimuksen tehnyt uusi liikennöitsijä on ottanut palvelukseensa olennaisen osan edeltäjänsä henkilökunnasta.
- 37 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että taloudellinen kokonaisuus voi tietyillä toimialoilla toimia ilman, että sillä olisi merkittävää aineellista tai aineetonta liikeomaisuutta, joten tällaisen kokonaisuuden identiteetin säilyminen sitä koskevan luovutustoimen jälkeen ei lähtökohtaisesti voi riippua tällaisten omaisuusserien luovutuksesta (em. asia Süzen, 18 kohta; em. asia Hernández Vidal ym., tuomion 31 kohta ja em. asia Hidalgo ym., tuomion 31 kohta).
- 38 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että siltä osin kuin tietyillä työvoimavaltaisilla toimialoilla yhteisen toiminnan piirissä pysyvästi työskentelevien

työntekijöiden ryhmä voi muodostaa taloudellisen kokonaisuuden, tällainen kokonaisuus voi säilyttää identiteettinsä luovutuksen jälkeenkin, kun uusi työnantaja ei pelkästään tyydy jatkamaan kyseistä toimintaa vaan myös ottaa palvelukseensa sekä lukumääräisesti että pätevyyden osalta olennaisen osan siitä henkilökunnasta, jonka sen edeltäjä oli erityisesti osoittanut hoitamaan näitä työtehtäviä. Tällaisessa tapauksessa uusi työnantaja itse asiassa hankkii sellaisen eri osatekijöistä muodostuvan organisoidun kokonaisuuden, jonka avulla se voi jatkaa luovuttajayrityksen toimintoja tai tiettyjä toimintoja pysyvästi (em. asia Süzen, tuomion 21 kohta; em. asia Hernández Vidal ym., tuomion 32 kohta ja em. asia Hidalgo ym., tuomion 32 kohta).

- 39 Linja-autokuljetusta ei kuitenkaan voida pitää erityisen työvoimavaltaisena toimialana, koska toiminta edellyttää huomattavaa kalustoa ja laitteita (ks. em. asia Allen, tuomion 30 kohta, jossa todetaan samalla tavoin kaivoskäytävien louhinnan osalta). Näin ollen se, ettei linja-autojen liikennöinnissä käytettyä aineellista liikeomaisuutta ole siirtynyt hankintasopimuksen aiemman sopimuspuolen ja uuden sopimuspuolen välillä, on seikka, joka on otettava huomioon.
- 40 Istunnossa Liskojärven ja Juntusen edustaja korosti hankintaviranomaisena olleen YTV:n ja Liikenteen välillä tehdyn sopimuksen taloudellista merkitystä todeten, että kyseessä on merkittävä aineeton omaisuuserä. Vaikka tätä taloudellista merkitystä ei voidakaan kiistää, on kuitenkin todettava, että kun kyseessä on hankintasopimuksen uudistaminen, tämä aineeton omaisuuserä tulee periaatteessa arvottomaksi aiemman sopimuspuolen kanssa tehdyn sopimuksen päättyessä, koska juuri tämä sopimus on kilpailuttamisen kohteena.
- 41 On tosin katsottava, että jos hankintamenettelyssä, josta pääasiassakin on kyse, asetetaan sopimusehdoksi se, että uuden sopimuspuolen on vastattava voimassaolevista asiakassopimuksista, tai jos suurin osa asiakkaista välttämättä kuitenkin siirtyy sopimuksen siirtyessä, kyseessä on asiakaskunnan luovutus.

- 42 Säännöllisen julkisen linja-autoliikenteen kaltaisella alalla, jossa aineellinen omaisuus on toiminnan harjoittamisen kannalta merkittävä tekijä, se, ettei tällaista omaisuutta, joka on välttämätöntä taloudellisen kokonaisuuden asianmukaiselle toiminnalle, ole merkittävässä määrin siirtynyt hankintasopimuksen aiemmalta sopimuspuolelta uudelle, merkitsee, ettei kokonaisuuden voida katsoa säilyttävän identiteettiään.
- 43 Tästä seuraa, että pääasian kaltaisessa tilanteessa direktiiviä 77/187/ETY ei sovelleta, koska merkittävää aineellista liikeomaisuutta ei ole siirtynyt hankintasopimuksen aiemmalta sopimuspuolelta uudelle sopimuspuolelle.
- 44 Näin ollen kansallisen tuomioistuimen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 77/187/ETY 1 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että
- tätä direktiiviä voidaan soveltaa tilanteessa, jossa niiden yritysten välillä ei ole välitöntä sopimussuhdetta, joille julkisoikeudellinen oikeushenkilö on peräkkäin antanut tehtäväksi direktiivin 92/50/ETY mukaisesti toimitetun, julkisia palveluhankintoja koskevan hankintamenettelyn perusteella muun julkisen kuljetuspalvelun kuin merikuljetuksen suorittamisen, kuten säännöllisen linja-autoliikenteen seutulinjojen liikennöinnin
 - sellaisessa tilanteessa, josta on kyse kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa, direktiiviä 77/187/ETY ei voida soveltaa, koska asianomaisten yritysten välillä ei ole siirtynyt merkittävää aineellista liikeomaisuutta.

Oikeudenkäyntikulut

- 45 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Suomen, Alankomaiden ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksille ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on ratkaissut korkeimman oikeuden 27.4.1999 tekemällään päätöksellä esittämän kysymyksen seuraavasti:

- 1) Tilanne, jossa julkisia palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 18 päivänä kesäkuuta 1992 annetun neuvoston direktiivin 92/50/ETY mukaisesti toimitetun, julkisia palveluja koskevan hankintamenettelyn seurauksena yritys jatkaa sellaista muuta kuin merikuljetusta koskevaa julkista kuljetuspalvelutoimintaa — kuten säännöllisen linja-autoliikenteen seutulintojen liikennöintiä — jota on tähän asti hoitanut jokin toinen yritys, kuuluu työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 14 päivänä helmikuuta 1977 annetun neuvoston direktiivin 77/187/ETY asialliseen soveltamisalaan, sellaisena kuin se on direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa määritelty.

2) Direktiivin 77/187/ETY 1 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että

- tätä direktiiviä voidaan soveltaa tilanteessa, jossa niiden yritysten välillä ei ole välitöntä sopimussuhdetta, joille julkisoikeudellinen oikeushenkilö on peräkkäin antanut tehtäväksi direktiivin 92/50/ETY mukaisesti toimitetun, julkisia palveluhankintoja koskevan hankintamenettelyn perusteella muun julkisen kuljetuspalvelun kuin merikuljetuksen suorittamisen, kuten säännöllisen linja-autoliikenteen seutulinjoiden liikennöinnin
- sellaisessa tilanteessa, josta on kyse kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevassa asiassa, direktiiviä 77/187/ETY ei voida soveltaa, koska asianomaisten yritysten välillä ei ole siirtynyt merkittävää aineellista liikeomaisuutta.

Gulmann

Skouris

Puissochet

Schintgen

Colneric

Julistettiin Luxemburgissa 25 päivänä tammikuuta 2001.

R. Grass

C. Gulmann

kirjaaja

kuudennen jaoston puheenjohtaja